

Пушко Р.О.*

ВПЛИВ СОТ НА СТРАХУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У даній статті проаналізовано вплив умов членства України в СОТ на страхування сільського господарства. З'ясовано, що страхування аграрного сектору зазнало значних змін з моменту вступу України в СОТ. Досліджено стан реалізації заходів щодо державної підтримки сільського господарства та визначено напрямки розвитку страхування аграрних підприємств.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, аграрний сектор, СОТ, глобалізація, страхові продукти.

В данной статье проанализировано влияние условий членства Украины в ВТО на страхование сельского хозяйства. Выяснено, что страхование аграрного сектора претерпело значительных изменений с момента вступления Украины в ВТО. Исследовано состояние реализации мер по государственной поддержке сельского хозяйства и определены направления развития страхования аграрных предприятий.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, аграрный сектор, ВТО, глобализация, страховые продукты.

In this article explores the influence of the conditions of Ukraine's membership in the WTO on agricultural insurance. It was found that insurance of agricultural sector has undergone significant changes since Ukraine's accession to the WTO. Found the state of implementation measures of state support for agriculture and identified areas of insurance of agricultural enterprises.

Keywords: agricultural insurance, agriculture, WTO, globalization and insurance products.

Постановка проблеми. Ринок страхування аграрної продукції в Україні вже більше десяти років не може вийти із зародкового стану. Через фінансові потрясіння і призупинення державної підтримки аграрні підприємства і страхові компанії втрачають інтерес до таких послуг. Одні не вірять у виплату компенсацій, а інші не хочуть брати на себе високі ризики. Страхування сільського господарства ще не одержало в Україні значного розвитку, тому є дві головні причини. Перш за все, це недовіра в питаннях, зв'язаних зі страхуванням сільського господарства, яка в державі є загальним явищем. Подібні упередження підсилюються численними прикладами, що виникають в трансформаційних умовах, коли фермери намагалися обдурити страхові компанії, або коли страховики ухилялися від претензій по виплаті компенсацій, хоча вони були законні. По-друге, в середовищі ринку, що розвивається, подібно українському, страхування в сільському господарстві, хоч і вкрай необхідне для підтримки інвестування в сільське господарство - перебуває лише на ран-

* аспірант, асистент кафедри фінансів Луганського національного університету імені Тараса Шевченка

ньому етапі свого розвитку. За цієї ситуації розвиток страхування в сільському господарстві часто збільшується недоліком надійних, обґрунтованих даних про можливі ризики. Поширення страхування в сільському господарстві в умовах ринку, що розвивається, часто виявляється в ситуації, коли без інформації в сільському господарстві не будуть використовуватися нові страхові продукти, а без них у сільське господарство буде направлятися все менше інвестицій, що у свою чергу, буде стримувати збільшення його продуктивності, а, отже, і заважати добробуту цього сектора економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Оцінці наслідків вступу до СОТ, а також проблемам розвитку сільського господарства України при вступі до СОТ були присвячені роботи вітчизняних та іноземних фахівців, вчених і практиків, це зокрема Єлісеєв К.П., Амбросов В.Я., Грищенко А.А., Петрова Г.Є., Шпакович М.М., Сергієнко О.М., Криворучко Н. В., Онегіна В. М., Шолойко А.С. та інші. Проте питання впливу членства у СОТ на різні галузі та сфери економіки досліджено недостатньо, особливо вплив на розвиток страхування аграрних підприємств.

Метою статті є розгляд впливу членства України в СОТ на страхування сільського господарства та аналіз змін в даній сфері, які були викликані приєднанням України до даної міжнародної організації. Завданням роботи є визначення можливих позитивних наслідків вступу на досліджувану сферу діяльності та внесення пропозицій щодо покращення ситуації в галузі.

Виклад основного матеріалу. Україна вступила до СОТ напередодні світової економічної кризи й, до того ж, не зовсім на зручних умовах, тому максимально отримати ефект від своєї присутності в організації не змогла. Також слід відзначити, що практично вся продукція, яка продається на вітчизняних ринках, виготовлена за межами України. Тобто, за час перебування України в СОТ відбулась колосальна експансія закордонних виробників на українській території та захоплення її економічного простору. Це позначається на наповнюваності держбюджету та сприяє втраті технологічності виробництва з погляду вимог ринку та конкурентоспроможності, кваліфікації робочої сили.

Членство України в СОТ стало стимулом для створення стабільного законодавства, привабливого ринкового та інвестиційного середовища, який сприяє проведенню структурної перебудови та модернізації економіки в цілому та окремих її галузей, сприяє підвищенню потенціалу експортно-технологічних виробництв, розширенню присутності на зовнішніх ринках [2, с. 20].

Отже, зі вступом нашої держави до СОТ, відбулися зміни в різних сферах діяльності: імпортно-експортній політиці, податковій та банківській сферах, у сфері інтелектуальної власності. Не пройшли зміни й повз сферу страхування.

Страховий захист сільськогосподарського виробництва скрізь у світі є оптимальним способом забезпечення безперервності, збалансованості та стабільності розвитку аграрного ринку та одним із ефективних методів повернення збитків в аграрному секторі, оскільки страхові компанії заздалегідь формують необхідні резерви для майбутніх виплат, не вдаючись до зовнішніх і внутрішніх позик. Основна мета страхування сільськогосподарських ризиків – це часткова чи повна компенсація суб'єкту господарювання збитків через несприятливі, в основному, природні явища. Об'єктивна економічна необхідність використання страхування в сільському господарстві пояснюється недостатніми можливостями держави й ринку щодо забезпечення широкої маневреності фінансовими ресурсами господарюючих суб'єктів.

Для реалізації переваг і нейтралізації можливих ризиків членства країни у СОТ опрацювання заходів аграрної політики має базуватися на визнанні об'єктивної необхідності

державної підтримки аграрного сектору на сучасному етапі його розвитку й може бути забезпеченим за:

- ретельного узгодження заходів аграрної політики, програм державної підтримки сільського господарства із вимогами СОТ, використання тих можливостей у забезпеченні державної підтримки, що передбачені угодами СОТ, зокрема, Угодою про сільське господарство;

- урахування досвіду інших країн з адаптації державної підтримки аграрного сектору до вимог СОТ [5, с.157].

Як і всі країни – члени СОТ, Україна не має обмежень на так звані "зелені" програми внутрішньої підтримки сільського господарства. Уплив яких на торгівлю відсутній або мінімальний, за умови, що ці програми відповідають вимогам, визначеним в Угоді СОТ про сільське господарство.

Отже, погоджений рівень державної підтримки сільського господарства, за умов певного реформування механізму надання такої допомоги, яка передбачає достатні можливості для захисту вітчизняного агропромислового комплексу в умовах членства у СОТ та відповідає сучасним потребам.

На сьогоднішній день з метою підвищення результативності надання бюджетного фінансування перелік програм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників необхідно переглянути й забезпечити відповідність заходів державної підтримки умовам «зеленої скриньки».

Заходи «зеленої скриньки» включають: державні дослідницькі програми, програми боротьби зі шкідниками та захворюваннями, послуги з навчання, розповсюдження інформації та консультативні послуги, послуги з інспектування, маркетингу та просування товару на ринок, зокрема, інформації про ринок, послуги з інфраструктури, виплати за програмами охорони навколишнього середовища тощо. Вони не повинні справляти спотворювального впливу на торгівлю чи на виробництво, а підтримка повинна надаватися через урядові програми, що фінансуються за рахунок державного бюджету [1, с.19].

Крім того, існує ще низка видів державної підтримки сільського господарства, які мають бути реформовані під «зелену скриньку». До їх складу включають: селекцію у тваринництві та рослинництві, фінансову підтримку доходів виробників сільськогосподарської продукції, часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки та страхових премій, а також інтервенційні операції та закупівлі сільгосппродукції до резервного фонду [1, с.23].

Вступивши до СОТ, Україна прийняла зобов'язання з обсягу заходів підтримки «жовтої скриньки» та отримала резерви зі збільшення державної підтримки за рахунок «зеленої скриньки» й модифікації надання податкових пільг.

Виходячи з викладеного вище, найоптимальнішим для України є варіант активної участі держави у розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції при максимальному використанні можливостей приватного сектору.

Практика страхування сільськогосподарської продукції приватними компаніями в Україні вже напрацьована, компанії мають розвинену мережу відділень у регіонах, кваліфікований персонал. Доцільно використати цей ресурс. У разі побудови системи на принципах партнерства між державним і приватним сектором витрати держави обмежуватимуться лише бюджетними асигнуваннями для виплат страхових субсидій та покриття частини збитків у роки, коли стихійні лиха набувають масштабів катастроф. При цьому кошти на поповнення Фонду гарантування відшкодування катастрофічних збитків в такі роки можуть залучатись з державного бюджету на умовах позички з поверненням їх у визначений строк.

Здійснюючи консолідацію зусиль та балансування інтересів сільгоспвиробників і страхового ринку, держава зможе забезпечити створення необхідної інституційної структури та визначить оптимальний розподіл функцій між державним регулюванням та саморегулюванням, що забезпечить оптимальне перетворення існуючих реалій на ефективно функціонуючу систему з урахуванням позитивного міжнародного досвіду.

З дня вступу у СОТ страховики-нерезиденти отримали безпосередній, але обмежений доступ до страхового ринку України. Під час перехідного періоду (5 років) резидентам дозволили укласти договори страхування з іноземними страховими компаніями тільки у встановлених випадках: страхування ризиків пов'язаних з морськими перевезеннями, комерційною авіацією, запуском космічних ракет і фрахтом (включаючи супутники); перестрахування; страхового посередництва, такого як і брокерські агентські операції щодо перестрахування винятково зі страхування ризиків, пов'язаних з морськими перевезеннями та інших ризиків з вищенаведеного переліку; а також допоміжних послуг зі страхування, таких як консультаційні послуги, оцінка актуарного ризику і задоволення претензій [4, с.147].

Через п'ять років після вступу України у СОТ на території нашої держави будуть скасовані обмеження на посередницьку діяльність, пов'язану з укладенням договорів страхування з іноземними страховиками [3, с. 152].

Після вступу до СОТ залишилася чинною частина 9 статті 15 Закону України "Про страхування", згідно з якою страхові та перестрахові брокери-нерезиденти можуть надавати послуги лише через постійні представництва в Україні. Але згідно з останніми змінами такі брокери-нерезиденти не будуть зобов'язані бути зареєстрованими як платники податку на Україні, досить буде повідомити уповноваженому органу про намір здійснювати діяльність на території України. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України оприлюднює таку інформацію на своїй офіційній сторінці в мережі Інтернет і в друкованих засобах масової інформації. Зазначена норма, таким чином, значно спрощує процес входу страхових і перестрахових брокерів-нерезидентів на український страховий ринок, лібералізує національне законодавство шляхом встановлення рівних умов доступу до ринку для українських та іноземних брокерів.

Необхідно також відзначити, що планується повний допуск філій іноземних страхових компаній на ринок України через п'ять років після вступу у СОТ, що передбачено Законом України "Про внесення змін у Закон України "Про страхування" від 7 липня 2005 року. Розпорядженнями Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України ще в 2006 році затверджено: Порядок реєстрації філій страховиків-нерезидентів, Порядок ліквідації філій страховиків-нерезидентів, Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів та застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги, Вимоги до гарантійного депозиту філії страховика-нерезидента, Ліцензійні умови провадження страхової діяльності філіями страховиків-нерезидентів. Всі зазначені нормативно-правові акти набудуть чинності через 5 років після вступу України у СОТ, тобто в 2013 році.

Слід зазначити, що таке набуття чинності зазначеними змінами означатиме повний допуск філій іноземних страхових компаній на ринок України. Також слід звернути увагу на те, що через 5 років (з 2008р.) Державна комісія з регулювання ринку фінансових послуг отримає нове повноваження, яке полягає в можливості відкликати ліценцію на провадження страхової діяльності філією страховика-нерезидента, якщо останнього позбавили ліцензії на провадження страхової діяльності. Також передбачено зміни, що дозволять з 2013 року, тобто з моменту допуску на ринок страхових послуг філій страховиків-нере-

зидентів, поширити на їхню діяльність Правила проведення перевірок Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, затверджені розпорядженням від 28.10.2003р. № 96, а також Положення про здійснення нагляду за діяльністю філій страховиків-нерезидентів і застосування заходів впливу за порушення ними законодавства про фінансові послуги та про внесення змін до деяких нормативно-правових актів, затверджене розпорядження від 16.11.2006р. [6, с. 35].

Отже, зміни в сфері страхування є досить суттєві, і тягнуть за собою ряд позитивних та негативних моментів. До позитивних віднесемо: розширення можливостей діяльності страховиків-нерезидентів на страховому ринку України, а разом з тим і поліпшення інвестиційного клімату, підвищення якості послуг та обслуговування клієнтів, конкуренція з боку іноземних страхових компаній слугуватиме основним стимулом розвитку вітчизняних постачальників послуг страхування, зокрема, розширювати асортимент послуг, покращувати якість, знижати ціни, повніше враховувати потреби клієнтів. До основних негативних наслідків можна віднести: звуження внутрішнього ринку для національних постачальників послуг, поглинання більш потужними іноземними страховими установами окремих вітчизняних страхових компаній.

На нашу думку, було б доцільним створити додатковий моніторинг (зовнішній) для контролю за виконанням всіх операцій у сфері аграрного страхування, забезпечити поінформованість про асортимент страхових послуг, здійснювати підготовку та перекваліфікацію кадрів, здійснювати подальший розвиток нормативно-правового забезпечення страхової справи, удосконалити методологію аграрного страхування.

Зі вступом до СОТ було виконано поступове зменшення експортного мита на живу худобу, шкірсировину, насіння олійних культур. Встановлено квоту на імпорт цукру-сирцю.

Законом України "Про встановлення тарифної квоти на ввезення в Україну цукру-сирцю з тростини" від 30 листопада 2006 року, який набрав чинності з 1 січня року, наступного за роком вступу України до СОТ, встановлено щорічну квоту на ввезення в Україну з 1 січня до 31 грудня цукру-сирцю з тростини в обсязі 260 тисяч тонн за ставкою ввізного мита у розмірі двох відсотків його митної вартості. Зазначимо, що згідно з Доповіддю Робочої групи СОТ Україна зобов'язувалась збільшити квоту до 267,800 тисяч тон на рік протягом двох років після вступу.

З 1 січня 2009 почали діяти зменшені ставки експортного мита на живу худобу та шкірсировину, обумовлені Законом від 16 листопада 2006 року. Надалі щорічно ставки мита на ці товари зменшуються до досягнення ними рівня 10-20% в залежності від виду товару. З вступом до СОТ зменшилося експортне мито на насіння олійних культур (льону соняшнику та рижю), яке зараз становить 16%. Нещодавно, Україна подала заяву на перегляд умов членства у Світовій організації торгівлі (СОТ), яка передбачає захист не лише нинішнього виробництва, але і створення умов для появи нових сегментів. Цей документ був направлений до представництва країн-членів СОТ 14 вересня 2012 року і містить перелік з 371 товарних позицій, митні ставки які Україна хоче змінити.

Перерахування товарних позицій займає 15 з 86 сторінок заявки. Україна пропонує переглянути мита на м'ясо і м'ясопродукти (включаючи ковбаси, сосиски і м'ясні консерви), квіти, овочі і фрукти. Далеко не по всіх цих позиціях в країні є значне виробництво. Разом зі ставками на цибулю, часник, помідори, огірки, бобові, яблука, вишні та сливи передбачається зміна митних ставок на ввезення мандаринів, винограду, персиків і нектаринів.

Україна має намір добитися зміни експортних ставок на сільськогосподарську і ветеринарну техніку.

Таким чином, у поданій заявці пропонується не тільки захистити вже наявні в країні виробництва, але і створити можливості для відкриття нових потужностей. За оцінкою головного фахівця Інституту економіки і прогнозування НАН України Володимира Сіденко, включення в документ товарних позицій, які не мають значного обсягу виробництва, пояснюється фіскальними цілями. "В першу чергу в заявку увійшла переважна більшість прохань виробників. Проте також присутні спроби домогтися збільшення фіскальних зборів. Тому в такому вигляді заявка буде розглянута не як захист окремих виробників, а глобально - як спроба повернути більш високий рівень протекціонізму, що прямо суперечить принципам СОТ", - говорить експерт. Ситуацію ускладнює і те, що в документі відсутній аналіз того, як нинішні ставки заважають роботі бізнесу. "У заявці лише подані статистичні дані про обсяги імпорту і про ключові країни-імпортери. Тому неважко зрозуміти емоції торгових дипломатів - вони повинні будуть провести свої розрахунки по кожній з поданих до розгляду позицій"[7]. Ці всі можливі зміни митних ставок на сільськогосподарську продукцію можуть спричинити початок змін страхових продуктів у сфері аграрного страхування.

Варто також врахувати такий аспект як те, що інвестори зацікавлені в інвестиціях в експорто-орієнтовані сегменти аграрного сектору економіки, але вони потребують певного захисту своїх капіталовкладень, і тут значну позитивну роль зможе відігравати наявність ефективного страхування. Навіть за існуючої на сьогодні системи страхові компанії при взаємодії з державою в змозі забезпечити цей захист, що значно прискорить процес відновлення (модернізації) сільського господарства в Україні.

Висновки. Таким чином, з вище зазначеного, можна побачити, що зі вступом України до СОТ відбулися досить суттєві зміни в галузі страхування в цілому, а також ці зміни не обійшли стороною сферу аграрного страхування, особливо помітні можна буде побачити вже з 2013 року, коли набудуть чинності всі нововведення, які були передбачені вступом. Можна констатувати, що така гама змін, що відбулися та відбудуться в сфері страхування, повинні позитивно вплинути як на розвиток інфраструктури економіки, так і на всі економічні процеси, що відбуваються в країні.

Отже, Україна вступила до СОТ, реалізуючи прагнення створити економіку, яка завдяки використанню експортного потенціалу могла б успішно інтегруватися в європейські та світові економічні відносини. Ключовим питанням для України залишається впровадження структурних реформ економіки у такий спосіб, який би гарантував поліпшення ефективності роботи усіх секторів економіки.

Система аграрного страхування в Україні за умов членства в СОТ має розвиватися за такими напрямками:

- сприяння розвитку аграрного сектора, спрямоване на підвищення його спроможності впливати на процес розробки нових страхових продуктів та користуватися страховими послугами;
- удосконалення законодавства України, яке регулює надання страхових послуг аграрному ринку та надання сільськогосподарським виробникам державної підтримки зі страхування аграрних ризиків;
- інституційна розбудова, спрямована на зростання спроможності держави здійснювати свої функції у цій системі;
- стимулювання та сприяння розвитку та консолідації страхового сектора, спрямованого на підвищення його спроможності надавати кваліфіковані послуги аграрному сектору.

Наразі необхідним є реформування механізму надання державної підтримки відповідно до принципів СОТ. Пошук оптимальних шляхів для удосконалення підтримки сіль-

ського господарства й моніторинг зобов'язань, прийнятих у рамках СОТ, є одним із головних аспектів співпраці департаменту із відповідними структурними підрозділами Мінагрополітики.

Подальше дослідження буде ґрунтуватися на більш детальному аналізі аспектів, які впливають на розвиток страхування аграрного сектору національної економіки.

Список літератури

1. Амбросов В.Я., Онегіна В.М. Забезпечення державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України у СОТ/ В.Я. Амбросов, В.М. Онегіна//Економіка АПК. – 2009. – №2. – С.15-22.
2. Грищенко А.А. Умови реалізації національних економічних інтересів України в регулятивній системі СОТ/ А.А. Грищенко// Актуальні проблеми економіки, 2009. - №9(99). – С. 19-25
3. Криворучко Н. В. Вступ України до СОТ та його наслідки для економіки регіонів / Н. В. Криворучко // Економіка і право – 2008. – № 1. – С. 149-157.
4. Петрова Г.Є. Вступ України до СОТ: умови та наслідки/ Г.Є. Петрова//Держава та регіони, 2009. - №2. – С. 146-152
5. Шолойко А.С. Страхування як елемент державної підтримки сільськогосподарського виробництва в умовах членства України в СОТ/ А.С. Шолойко//Облік і фінанси АПК: науково-виробничий журнал. –2010. – №4. – С. 155-158.
6. Шпакович М., Новіков С. Що змінилося з прийняттям України до СОТ/М. Шпакович, С. Новіков// Податки та бухгалтерський облік, 2008. - №55. – С. 30-43
7. РБК України// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.rbc.ua/ukr/newsline/show/zayavka-ukrainy-v-vto-po-peresmotru-tamozhennyh-stavok-predpolagaet-03102012090400/>